

Бібліографія:

Novalis, P. (1923). *Schriften*. Hg. J. Minor

Adorno, T. (2021). *Ästhetische theorie*. CPI books GmbH.

Відношення людини та світу в світлі тези Протагора про людину-міру

Олександр Бондаренко

Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАНУ

Поняття міри поза контекстом відомого вислову Протагора, а саме *“πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος”* (Notomi, 2013, pp. 25–33, далі – теза Протагора або ТП) або «всіх речей мірою є людина» (це перша частина фрагмента – решта не грає ролі в подальшому), майже ніколи не було предметом поглибленої рефлексії у філософії. Винятками є Арістотель з обговоренням міри у «Метафізиці», книзі X (Арістотель, 2022), та Гегель зі знаменитою мірою як єдністю кількості та якості (Houlgate, 2021). Звісно, міра згадується і в інших авторів, зокрема в Гайдеггера в «Європейському нігілізмі» (Heidegger, 1982), проте не має суттєвого значення. Все ж, на мою думку, це поняття має серйозний філософський потенціал і заслуговує на те, щоб посісти чільну позицію в філософському дискурсі. Як його розумів Протагор нам не відомо і я не ставляю собі за мету це з'ясувати. Проте я хотів би дослідити ті сенси та імплікації поняття міри, що можуть бути закладені в нього зараз, та окреслити варіант розв'язку проблеми відношення людини та світу в світлі тези Протагора.

Під чільним місцем у філософії я розумію закладення поняття міри у фундамент метафізики, що тут розглядається. Після кількох кроків узагальнення деякого вихідного визначення міри я отримую таке визначення: міра це те, чим всі речі існують одна щодо одної. Таке існування можна було б назвати реляційним, воно постулюється в реляціонізмі. З викладеного я роблю висновок про повне охоплення світу мірою, або про те, що «все є мірою».

Тепер, коли всі речі є мірами, зрозуміло, що людина також є мірою. В такому разі чим вона виокремлюється зі світу? Підказку щодо того, як знайти необхідну відмінність, я вбачаю в ТП, а саме у її частині «всіх речей». На мою думку, цікава особливість, якщо й не унікальна риса, людини полягає в тім, що вона, на відміну від решти речей, які також є мірами, має можливість бути мірою всіх речей, або універсальною мірою, в певному, досить широкому універсумі.

Тепер природним буде поставити питання, як є можливою універсальність міри? Як тіло, людина є частковою мірою. Природним в такому випадку буде припустити, що мова та уява, обидві як середовища сенсів, є тими засобами, що дозволяють отримати доступ до всіх речей. Підставою такого припущення будуть два міркування: все має форму та вищезгадані мова та уява працюють з чистими формами (тобто такими, що відокремлені від свого матеріального носія), чим сенси врешті і є. Ще Арістотель у трактаті «Про душу» стверджував, що «розум є формою форм» (De Anima III. 8 432a2-3). «Форма форм» Арістотеля як універсальна міра в межах регіональної онтології форм може вважатися певним обмеженим аналогом універсальної міри: людина є мірою всіх речей, але, на відміну від абсолютно універсальної міри, не у всі способи, а в один специфічний спосіб – через форми. Отже, підставою універсальності міри у випадку людини можна вважати її специфічну структуру, яку Арістотель у своєму трактаті «Про душу» називає «формою форм».

Бібліографія:

- Notomi, N. (2013). A protagonist of the sophistic movement? Protagoras in historiography. In *Protagoras of Abdera* (pp. 11–36). Brill.
- Арістотель. (2022). *Метафізика* (О. Панич, Пер.). Темпора.
- Houlgate, S. (2021). *Quantity and Measure in Hegel's 'Science of Logic'*. Bloomsbury Publishing.
- Heidegger, M. (1982). *Nietzsche: Nihilism* (1st ed., Vol. 4). Harper & Row.

Aristotle. (1935). *On the Soul. Parva Naturalia. On Breath* (W.S. Hett, Trans.). Harvard University Press.

Концепція геніальності в І. Канта, А. Шопенгауера та Ф. Ніцше

Єгор Капустинський

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Поняття геніальності та роль генія – це центральний елемент в естетиці та філософії мистецтва. Власне, мистецтво виконує свою функцію завдяки геніальності – тій властивості автора, яка дає йому змогу спровокувати естетичне переживання.

У нашому культурно-історичному просторі на розбудову поняття мистецтва та геніальності суттєво вплинув німецький ідеалізм – більшість сучасних концептів сприйняття мистецтва знаходять витoki саме в роботах представників цього філософського руху. У фокусі цієї роботи перебувають три автори: Іммануїл Кант (1724–1804), Артур Шопенгауер (1788–1860) та Фрідріх Ніцше (1844–1900). Ті світосистеми, які вони пропонують, часто перегукуються, місцями суперечать одна одній, однак усі вони формують глибоке розуміння мистецтва та генія.

Справедливо буде сказати, що центральним каркасом усього аналізу в цій роботі є кантівська теорія, де пізнанню людини належить феноменальне втілення ноуменальних речей. Ці дві протилежні точки світосистеми створюють той простір, у якому функціонує мистецтво. Людська діяльність у рамках простору та часу відносно тих речей, які людина пізнає в досвіді проживання світу, – це, за Кантом, технічна діяльність, тобто людина взаємодіє з речима феноменального світу. Водночас мистецтво, а точніше «красне мистецтво», є частиною феноменального світу, однак його характер має зовсім інший стосунок до світу ноуменального.